

Wytyczne UE w sprawie kary śmierci: wersja zweryfikowana i uaktualniona

I. WPROWADZENIE

- i) Organizacja Narodów Zjednoczonych, między innymi w Międzynarodowym pakcie praw obywatelskich i politycznych, w Konwencji o prawach dziecka oraz w Gwarancjach ochrony praw osób zagrożonych karą śmierci autorstwa Rady Gospodarczo-Społecznej (ECOSOC), ustanowiła dokładne warunki, od których spełnienia zależy dopuszczalność stosowania kary śmierci. Drugi protokół fakultatywny do wspomnianego wyżej paktu przewiduje, że państwa będące jego stronami będą dążyć do definitywnego zniesienia kary śmierci. Unia Europejska zajęła stanowisko dalej idące i opowiada się za zniesieniem kary śmierci zarówno na swoim terytorium, jak i w innych państwach.
- ii) Podczas 62. sesji Zgromadzenia Ogólnego na forum plenarnym przyjęto rezolucję Komitetu Trzeciego w sprawie moratorium na stosowanie kary śmierci (62/149). Unia Europejska aktywnie uczestniczyła we współpracy międzyregionalnej, dzięki której inicjatywa ta została pomyślnie zatwierdzona przez Zgromadzenie Ogólne przy wsparciu wszystkich partnerów UE. W rezolucji Zgromadzenie Ogólne zaapelowało do wszystkich państw, w których wciąż obowiązuje kara śmierci, o:
- respektowanie międzynarodowych norm, które gwarantują ochronę praw osób oczekujących na wykonanie kary śmierci, zwłaszcza norm minimalnych;
 - stopniowe odchodzenie od stosowania kary śmierci i ograniczanie liczby przestępstw, za których popełnienie kara śmierci może zostać orzeczona;
 - wprowadzenie moratorium na wykonywanie kary śmierci z zamiarem całkowitego jej zniesienia.

W rezolucji Zgromadzenie Ogólne zaapelowało również do państw, które zniosły karę śmierci, by nie wprowadzały jej ponownie.

Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego podtrzymuje założenia zawarte w rezolucjach w sprawie kary śmierci przyjmowanych w ciągu ostatniej dekady na wszystkich kolejnych sesjach Komisji Praw Człowieka (ostatnia z rezolucji nosi numer 2005/59).

- iii) Podczas szczytu Rady Europy w październiku 1997 r. szefowie rządów, w tym przedstawiciele wszystkich państw członkowskich UE, wezwali do powszechnego zniesienia kary śmierci. Ponadto nowe państwa członkowskie Rady Europy podjęły się wprowadzić moratoria oraz ratyfikować protokół nr 6 do europejskiej konwencji praw człowieka, zobowiązujący je do definitywnego zniesienia kary śmierci. Protokół nr 13 do konwencji praw człowieka, który został podpisany przez wszystkie państwa członkowskie UE i wszedł w życie w dniu 1 lipca 2003 r., zobowiązuje państwa członkowskie do definitywnego zniesienia kary śmierci we wszystkich okolicznościach.

We wrześniu 2007 roku Komitet Ministrów Rady Europy podjął decyzję o ustanowieniu 10 października Europejskim Dniem przeciwko Karze Śmierci. W grudniu 2007 roku dzień taki ustanowiła także Unia Europejska.

- iv) Artykuł 2 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej stwierdza, że nikt nie może być skazany na karę śmierci ani poddany jej wykonaniu. Wszystkie państwa członkowskie Unii Europejskiej w pełni popierają to postanowienie i stosują je w praktyce.
- v) Państwa będące członkami Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie są na mocy dokumentu kopenhaskiego zobowiązane do wymiany i publicznego udostępniania informacji o zniesieniu kary śmierci. UE dopełnia tego obowiązku, regularnie składając oświadczenia w ramach prac OBWE dotyczących praw człowieka.
- vi) Rzymski statut Międzynarodowego Trybunału Karnego, statut Międzynarodowego Trybunału Karnego dla byłej Jugosławii oraz statut Międzynarodowego Trybunału Karnego dla Rwandy, uchwalone przy poparciu UE, nie zawierają postanowień, które umożliwiałyby stosowanie kary śmierci, mimo że trybunały zostały powołane do rozpatrywania przypadków masowego naruszania prawa humanitarnego, w tym ludobójstwa.

vii) UE będzie regularnie poddawać niniejsze wytyczne przeglądowi; planuje dokonywać go co trzy lata.

II. DOKUMENT OKREŚLAJĄCY PLANOWANE DZIAŁANIA

UE uważa, że zniesienie kary śmierci przyczynia się do umocnienia godności ludzkiej i do stopniowego rozwijania praw człowieka.

Unia Europejska stawia sobie za cel:

- działać na rzecz powszechnego zniesienia kary śmierci, co jest zgodne ze zdecydowanym stanowiskiem politycznym wszystkich państw członkowskich UE; w razie potrzeby poprzedzonego niezwłocznym wprowadzeniem moratorium na stosowanie kary śmierci z zamiarem jej zniesienia.
- apelować o stopniowe odchodzenie od stosowania kary śmierci w państwach, w których ona nadal obowiązuje, oraz domagać się, by przy jej wykonywaniu respektowano minimalne normy określone w części III, a jednocześnie starać się o dokładne informacje na temat liczby osób skazanych na karę śmierci, oczekujących na jej wykonanie i poddanych tej karze.

Cele te są nieodłącznym elementem unijnej polityki w dziedzinie praw człowieka.

Unia Europejska będzie intensyfikować inicjatywy podejmowane na forum międzynarodowym oraz w kontaktach z innymi państwami, w tym wydawać deklaracje lub démarche w sprawie kary śmierci, w świetle dokumentu określającego normy minimalne zamieszczonego w cz. III.

To, czy w laciwe jest kierowanie do innych państw démarche w sprawie stosowania kary śmierci, Unia Europejska rozważy, badając każdy przypadek z osobna z użyciem stosownych kryteriów.

Na podejście przyjęte przez UE s kladaj  si  następujące g wne elementy:

OGÓLNE DEMARCHE

W stosownych przypadkach Unia Europejska będzie podnosić kwestię kary śmierci podczas dialogu i konsultacji z państwami trzecimi. W trakcie tych kontaktów UE będzie m.in.:

- wzywać do powszechnego zniesienia kary śmierci lub przynajmniej do wprowadzenia moratorium.
- podkreślać, w przypadku gdy kara śmierci nadal obowiązuje, że państwa powinny ją stosować wyłącznie w zgodzie z normami minimalnymi przedstawionymi w cz. III, opartymi na międzynarodowych postanowieniach dotyczących praw człowieka i na innych normach międzynarodowych, oraz zachować jak największą przejrzystość, m.in. publikując informacje o karze śmierci i jej stosowaniu.

Konkretna forma podejmowanych działań będzie zależeć między innymi od tego, czy:

- dane państwo posiada właściwie funkcjonujący i otwarty system sądowy;
- dane państwo podjęło międzynarodowe zobowiązania do niestosowania kary śmierci, na przykład w ramach organizacji i porozumień regionalnych;
- system prawny danego państwa oraz stosowanie przez nie kary śmierci podlega kontroli społecznej i międzynarodowej oraz czy istnieją powody do przypuszczeń, że kara śmierci jest powszechnie stosowana z naruszeniem norm minimalnych.

Szczególny nacisk zostanie położony na to, by UE składała démarche w sprawie stosowania kary śmierci, w sytuacji gdy dane państwo nie ma ustalonej polityki w tym obszarze, np. kiedy wygasa oficjalne lub faktyczne moratorium na stosowanie kary śmierci lub też kara ta ma być ponownie wprowadzona do ustawodawstwa.

Ze szczególną uwagą będą badane sprawozdania i ustalenia właściwych międzynarodowych instytucji działających na rzecz praw człowieka.

Możliwe jest składanie démarche lub oświadczeń publicznych, w sytuacji gdy państwa podejmują działania na rzecz zniesienia kary śmierci.

INDYWIDUALNE PRZYPADKI

Ponadto w razie uzyskania informacji o indywidualnych przypadkach stosowania kary śmierci naruszających normy minimalne Unia Europejska rozważy złożenie démarche specjalnych. Decyzja o podjęciu dzia n zapadne po rozważeniu każdego przypadku z osobna.

W takich przypadkach niejednokrotnie podstawowe znaczenie ma szybko c działania. Państwa cz lkowskie występujące z propozycj  takiego démarche powinny zatem przedstawi c jak najwięcej danych, wykorzystując wszelkie dostępne Źródła. Dane te powinny obejmowa c krótki opis domniemanego przestępstwa i postępowania karnego, dokładny zakres naruszenia norm minimalnych, status wszelkich post powa n odwoławczych oraz spodziewany termin wykonania kary Źmierci, o ile jest on znany.

Jeżeli pozwala na to czas, przed złożeniem démarche należy rozwa y c wystąpienie do szefów misji o szczegółowe informacje i wskazówki w danej sprawie.

SPRAWOZDANIA O PRZESTRZEGANIU PRAW CZŁOWIEKA

Szefowie misji UE powinni przedstawia c w swoich sprawozdaniach o przestrzeganiu praw cz lowieka, w tym w notach informacyjnych na temat praw cz lowieka, także analiz  stosowania i wykonywania kary Źmierci oraz skutków unijnych dzia a  w tym względzie.

POTENCJALNE REZULTATY INTERWENCJI UE: INNE INICJATYWY

Celem UE jest nakłonienie państw trzecich, o ile to możliwe, do zniesienia kary Źmierci. Dlatego UE będzie je zach ca c, by rozważyły możliwośc przystąpienia do Drugiego protokołu fakultatywnego do Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych oraz do podobnych porozumie  regionalnych. Jeżeli realizacja powyższych zamierzeń okaże się niemożliwa, UE mimo to będzie zabiega c o zniesienie kary Źmierci i w tym celu będzie:

- nak ania c państwa do ratyfikacji i przestrzegania międzynarodowych porozumie  w zakresie praw cz lowieka, a zw szcza tych, które dotyczą stosowania kary Źmierci, w tym Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych;
- wspiera c i proponowa c dwustronną i wielostronną wsp łprac , m.in. w dziedzinie prawa i przy udziale społeczeństwa obywatelskiego, na rzecz wprowadzenia sprawiedliwej i niezawisłej procedury sądowej w sprawach karnych.

DZIAŁANIA NA FORACH WIELOSTRONNYCH

UE będzie poruszała kwestię kary śmierci na odpowiednich forach wielostronnych i korzystała ze wszelkich stosownych okazji, by zgłaszać na nich inicjatywy służące wprowadzeniu moratorium na stosowanie kary śmierci, a we właściwym czasie – jej zniesieniu. W odpowiednich przypadkach będzie dążyła do tego, by w dokumentach sporządzanych podczas prac na tych forach znalazły się wzmianki o ustanowieniu moratorium na egzekucje i o zniesieniu kary śmierci.

UE będzie zachęcać odpowiednie organizacje międzynarodowe do podjęcia właściwych działań, by skłonić państwa, które tego nie zrobiły, do ratyfikowania i wypełniania międzynarodowych umów i norm dotyczących kary śmierci.

III. DOKUMENT OKREŚLAJĄCY NORMY MINIMALNE

Jeżeli państwa obstają przy utrzymaniu kary śmierci, UE uznaje za istotne, by spełnione zostały przedstawione poniżej normy minimalne:

- i) Kara śmierci może zostać orzeczona jedynie za najcięższe przestępstwa, przy czym przyjmuje się, że ich zakres nie powinien wykraczać poza przestępstwa umyślne ze skutkiem śmiertelnym lub z innymi nadzwyczaj poważnymi skutkami. Nie należy orzekać kary śmierci w przypadku przestępstw popełnionych bez użycia przemocy, takich jak przestępstwa finansowe, wykonywanie praktyk religijnych, wyrażanie poglądów ani podejmowanie obcowania płciowego przez osoby dorosłe za obopólną zgodą; nie należy jej stosować jako kary obligatoryjnej.
- ii) Kara śmierci może zostać orzeczona jedynie za przestępstwo, które było zagrożone taką karą, w chwili gdy sprawca je popełniał, przy czym przyjmuje się, że jeżeli po popełnieniu przestępstwa ustanowiona zostanie w ustawodawstwie za takie przestępstwo kara łagodniejsza, przestępca będzie miał prawo z tego korzystać.
- iii) Kara śmierci nie może zostać orzeczona wobec:
 - osób, które w momencie popełnienia przestępstwa miały poniżej 18 lat;
 - kobiet ciężarnych lub matek z nowo narodzonymi dziećmi;
 - osób, które zapadły na chorobę psychiczną.

- iv) Kara śmierci może zostać orzeczona jedynie wtedy, gdy na winę oskarżonego wskazują jednoznaczne i przekonujące dowody, które wykluczają przyjęcie innej interpretacji faktów.
- v) Kara śmierci może być wykonana tylko na podstawie prawomocnego wyroku wydanego przez właściwy niezawisły i bezstronny sąd po przeprowadzeniu postępowania sądowego – w tym postępowania przed specjalnym trybunałem lub w ramach specjalnych jurysdykcji – w którym zachowano wszelkie zasady sprawiedliwego procesu, odpowiadające co najmniej zasadom zawartym w art. 14 Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych, w tym prawo osoby podejrzanej lub oskarżonej o popełnienie przestępstwa zagrożonego karą śmierci do odpowiedniej pomocy prawnej na wszystkich etapach postępowania, a w stosownych przypadkach do kontaktu z przedstawicielem służb konsularnych.
- vi) Osoba skazana na karę śmierci musi dysponować rzeczywistym prawem odwołania się do sądu wyższej instancji; należy podjąć działania, by odwołania takie stały się obowiązkowe.
- vii) W stosownych przypadkach osobom skazanym na karę śmierci przysługuje prawo do wystąpienia ze skargą indywidualną w ramach procedur międzynarodowych; kara śmierci nie zostanie wykonana do czasu rozpatrzenia skargi w ramach tych procedur; kara śmierci nie zostanie wykonana, dopóki na szczeblu międzynarodowym lub krajowym toczy się jakakolwiek procedura prawna lub formalna związana z daną sprawą.
- viii) Osoba skazana na karę śmierci ma prawo wystąpić o ułaskawienie lub o złagodzenie kary. Amnestia, ułaskawienie lub złagodzenie kary mogą zostać zastosowane w każdym przypadku, w którym została orzeczona kara śmierci.
- ix) Kary śmierci nie można wykonywać z pogwałceniem międzynarodowych zobowiązań danego państwa.
- x) Można uwzględnić również okres, który minął od czasu orzeczenia kary śmierci.

- xi) Jeżeli wykonuje się karę śmierci, egzekucję należy przeprowadzić w sposób zadający skazanemu jak najmniejsze cierpienie. Egzekucji nie można dokonywać publicznie ani w jakikolwiek inny poniżający sposób.

- xii) Kara śmierci nie może zostać orzeczona w akcie politycznej zemsty z naruszeniem norm minimalnych, np. wobec osób planujących zamach stanu.

